Οι σημαντικές βιβλιοθήκες του Βικέλα, του Σεφέρη, της Έλλης Αλεξίου και δεκάδες άλλες, εκατοντάδες χιλιάδες βιβλία και εφημερίδες παραμένουν για 6 χρόνια στα υγρά υπόγεια, όπου τώρα κάνουν «παρέα» με τα ποντίκια! Ακέφαλη, με ελάχιστο προσωπικό, η Βιβλιοθήκη αγωνίζεται για να διαφυλάξει αρχεία 7 αιώνων της ιστορίας της Κρήτης, εισπράττοντας συχνά την αδιαφορία και μερικές φορές τον πόλεμο του δήμου...

SOS για τους θησαυρούς της Βικελαίας...

Η απαξίωση μιας Βιβλιοθήκης που έχει χαρακτηριστεί στα επίσημα έγγραφα της Ε.Ε. ως «Ακαδημία Επιστημών της Κρήτης»
Ανάγκη τώρα να βρεθεί λύση, με την ευαισθητοποίηση της πόλης
Αν ο δήμος δεν θέλει τη Βικελαία, όπως δείχνει η πραγματική στάση του, ας την αναλάβει η περιφέρεια και ας την αναδείξει σε πνευματικό ίδρυμα για όλο το νησί

Του
Αλέκου Α. Ανδρικάκη
andrikakis@patris.gr

Όταν ο Δημήτριος Βικέλας αποφάσιζε πριν σχεδόν 103 χρόνια να κάνει δωρεά την εξαιρετικής σημασίας και ιδιαίτερα μεγάλη σε αριθμό τίτλων βιβλιοθήκη του σε μια μικρή επαρχιακή πόλη που έβγαινε μόλις από μια σκλαβιά 2,5 αιώνων τουρκοκρατίας κι άλλων 4,5 ενετοκρατίας, ίσως δεν φανταζόταν ότι κάποτε αυτός ο σπόρος που έσπειρε θα μπορούσε να γίνει το κέντρο της πνευματικής αναφοράς ακόμη και σε διεθνές πεδίο. Αλλά, πολύ περισσότερο, δεν θα μπορούσε να διανοηθεί, ακόμη κι αν η προχωρημένη, λόγω της συγγραφικής του ιδιότητας, φαντασία του χωρούσε το σενάριο της διεθνούς καταξίωσης της βιβλιοθήκης που δημιούργησε, ότι θα ερχόταν μια άλλη περίοδος που η πόλη την οποία τίμησε – εκείνη σήμερα δεν τον τιμά ανάλογα- και οι άρχοντές της με την αδιαφορία τους θα «έκρυβαν» σε κάποια υπόγεια τη σημαντική πνευματική προσφορά του. Δεν φανταζόταν ότι τα χιλιάδες βιβλία που δώρισε, σπάνιες εκδόσεις του 18ου και του 19ου αι., θα βρίσκονταν στα υπόγεια της λεωφόρου Αντιστάσεως, σε μια αποθήκη, παρέα με τα ποντίκια...

Ούτε όμως ο αείμνηστος Νομπελίστας μας Γιώργος Σεφέρης θα μπορούσε να διανοηθεί ότι κάτι ανάλογο θα γινόταν με τα δικά του σπουδαία βιβλία. Η σύζυγός του Μαρώ εμπιστεύτηκε σ' αυτή την πόλη τον πνευματικό πλούτο της βιβλιοθήκης και το διπλωματικό αρχείο του συζύγου της. Λάθος, δεν τα εμπιστεύτηκε σ' αυτή την πόλη. Εμπιστεύτηκε τη φημισμένη Βικελαία, τον μακαρίτη Νίκο Γιανναδακη και τους συνεργάτες τους, αλλά και τη διαμεσολάβηση των κοινών τους φίλων Ζήσιμου Λορεντζάτου και Γιώργου Σαββίδη. Αλλά, έστω κι έτσι, δεν θα μπορούσε να σκεφτεί ότι αυτά που δώρισε για να τιμήσει την πόλη και το μεγαλείο της Βικελαίας, θα βρίσκονταν για χρόνια σε κούτες, κλεισμένες σε κάποια υπόγεια. Δεν θα φανταζόταν ότι θα ερχόταν ώρα που περιώνυμοι δημοτικοί παράγοντες θα τολμούσαν να εκστομίσουν αυτό που πρόσφατα έφυγε από τα χείλη αντιδημάρχου, «τι χρειαζόμαστε, τι μας ωφελεί η Βικελαία, τι κάνουν όλοι αυτοί που υπάρχουν εκεί...» Δεν έχει σημασία το όνομά του. Αυτό που έχει σημασία είναι ότι για να εκστομίσει αυτή την ύβρη και τη βαριά προσβολή, είναι εμφανές ότι δεν εξέφρασε κάποια προσωπική του θέση. Δεν είπε μια άποψη που δεν απηχεί το σημερινό Ηράκλειο και τους εκπροσώπους του. Αλλά, ξέρετε, αυτή η πόλη δεν έχει ανάγκη μόνο τα εμπορεία, όπως έλεγε ο μακαρίτης Κωστής Φραγκούλης...

Ας εξετάσουμε το πραγματικό και τεράστιο πρόβλημα της Βιβλιοθήκης. Η Βικελαία σήμερα λειτουργεί σε δυό γωνιές της πόλης. Εκεί υπάρχουν τα αρχεία της. Στοιβαγμένα σε κάποια δωμάτια, και μόλις το 10% των βιβλίων, των εφημερίδων και των περιοδικών της, που χρονολογούνται από τον 18ο και τον 19ο αι. Τα υπόλοιπα φυλάσσονται από το 2005 σε κάποια υπόγεια της λεωφόρου Αντιστάσεως... Εκεί πρόσφατα τοποθετήθηκαν ποντικοπαγίδες! Ποιος ξέρει τί ζημιά έχουν ήδη κάνει τα τρωκτικά...

Ευτυχώς τα παλαίτυπα δεν αναγκάστηκαν οι άνθρωποι της Βικελαίας να τα βάλουν σ' αυτά τα υπόγεια. Όμως σ' αυτά βρίσκεται ο μεγάλος πλούτος των βιβλίων, των εφημερίδων και των περιοδικών. Από τα 200.000 και πλέον βιβλία, τα 170-180.000 «κρύφθηκαν». Από τις 300.000 εφημερίδες, οι 270.000 φυλάχθηκαν... Σε αριθμό, δηλαδή, το 90%, αλλά σε αξία, ανυπολόγιστα. Όλες οι παλιές, μεγάλες δωρεές. Του Βικέλα, του Σεφέρη, της Έλλης Αλεξίου, του περίφημου Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Ηρακλείου, του φημισμένου Γυμνασίου Ηρακλείου, του Στέφανο Ξανθουδίδη, του μητροπολίτη Θεόδωρου Τζεδάκη, και τόσες άλλες από τις 50 και πλέον επιμέρους βιβλιοθήκες... Όλες κάνουν παρέα με τα ποντίκια...

Η έξωση...

Ας δούμε τώρα γιατί η πόλη έχει «κρύψει» στις κούτες και στα υπόγεια τους θησαυρούς της, αντί να τους έχει στη «βιτρίνα» της. Το μέγαρο Αχτάρικα, η φυσική έδρα της Βικελαίας, ασφαλώς χρειαζόταν εργασίες μεγάλης κλίμακας για να ξαναγίνει ασφαλές. Αλλά οι εργασίες ξεκίνησαν και στην ουσία η Βικελαία τέθηκε από τότε υπό διωγμό κι έξωση. Κανείς, καταρχήν, δεν δεσμεύτηκε για την επιστροφή της και πότε. Ούτε αν όλοι οι χώροι του μεγάρου θα παραχωρηθούν στη βιβλιοθήκη και τα ανεκτίμητα αρχεία της, που έτσι κι αλλιώς ασφυκτιούσαν, θα αναπτυχθούν σ' όλους τους χώρους. Πολλά διαρρέουν. Άλλοτε ότι τα ισόγεια θα γίνουν μπαρ, άλλοτε καφετέριες, άλλοτε ίντερνετ καφέ. Αυτή η θολούρα και σύγχυση είναι γνωστή τακτική της δημοτικής αρχής. Ο δήμαρχος κάποτε υποσχέθηκε κάποια πράγματα, αλλά όλα έμειναν ανεκπλήρωτα μέχρι τώρα, όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Όταν τέθηκε το θέμα της προσωρινής (;) μετεγκατάστασης από τα Αχτάρικα, βρέθηκε ένας χώρος από τους ίδιους τους ανθρώπους της Βιβλιοθήκης, όπου τουλάχιστο θα μπορούσαν να αναπτυχθούν στοιχειωδώς και να προβληθούν οι συλλογές βιβλίων, εφημερίδων, περιοδικών και τα αρχεία, αλλά και οι εκδόσεις της Βικελαίας. Κι εκεί ακριβώς φάνηκαν οι προτεραιότητες της δημοτικής αρχής. Ο χώρος που βρέθηκε ήταν στη λεωφόρο Εθνικής Αντιστάσεως. Αλλά όταν η πρόταση μεταφέρθηκε στους αρμοδίους του δήμου, εκείνοι την αποδέχτηκαν για να στεγαστεί όμως άλλη δημοτική υπηρεσία, αυτή του δημοτολογίου! Φυσικά κανείς δεν υποτιμά τη συγκεκριμένη υπηρεσία και το έργο της, αλλά με ποια λογική το κτίριο, μάλλον ευρύχωρο, που βρέθηκε για τη Βικελαία τελικά στέγασε άλλη υπηρεσία; Ίσως στο πλαίσιο της γενικευμένης λογικής στα υψηλά δώματα της Λότζια ότι η συγκεκριμένη δραστηριότητα δεν είναι ωφέλιμη... Η μόνη «υποχώρηση» που έγινε ήταν να «φιλοξενηθούν» στα υπόγεια αυτού του κτιρίου τα βιβλία, τα περιοδικά και οι εφημερίδες και όσα αρχεία δεν θα χωρούσαν στους άλλους χώρους που θα βρίσκονταν για τη Βιβλιοθήκη. Κι επειδή, τελικά, οι χώροι αυτοί, διάσπαρτοι στην πόλη, ήταν πολύ μικροί, κάτι περισσότερο από το 90% των θησαυρών της Βιβλιοθήκης μεταφέρθηκε για φύλαξη σε ένα μεγάλο και υγρό υπόγειο και σε μια άλλη αίθουσα, στην οποία για να μπει κανείς και να ερευνήσει είναι μια ολόκληρη περιπέτεια... Και καθώς οι νέοι χώροι που παραχωρήθηκαν είναι πολύ μικροί και ασφαλώς ακατάλληλοι, οι άνθρωποι της Βικελαίας θα έπρεπε να κάνουν μια επιλογή: οι μεγάλες, σε αριθμό και σημασία, βιβλιοθήκες, με τα σπάνια βιβλία, οι μεγάλες δωρεές, δεν μπορούσαν να εκτεθούν, θα έπρεπε να φυλαχθούν. Το ίδιο θα έπρεπε να συμβεί για χιλιάδες τόμους εφημερίδων, από τον 19ο αιώνα, αλλά και για εκατοντάδες τίτλους σπάνιων περιοδικών.

Τέλος πάντων, οι εργασίες καλώς γίνονται. Ας ελπίσουμε ότι θα μάθουμε και πότε θα ολοκληρωθούν κι η Βικελαία θα επιστρέψει στους χώρους, όλους τους χώρους του μεγάρου και θα χρειαστεί να στριμωχτεί για να εξασφαλίσει ο δήμος ενοίκια κι η πόλη νέες καφετέριες...

Ακέφαλη και με ελάχιστο προσωπικό

Η Βικελαία έχει μείνει με 10-12 υπαλλήλους (από τους 30 και πλέον της εποχής Γιανναδάκη) που, όσο κι αν δεν το αναγνωρίζουν μερικοί (εκείνοι που ασχολούμαστε γνωρίζουμε καλά την αυταπάρνηση και το φιλότιμό τους), κάνουν τα πάντα για να φέρουν σε πέρας την αποστολή τους, επειδή γνωρίζουν καλά πόσο ανεκτίμητο είναι αυτό το οποίο διαχειρίζονται. Φυσικά μόνοι τους, χωρίς πολιτική και διοικητική στήριξη δεν μπορούν να ανταποκριθούν, ούτε να σχεδιάσουν κάτι περισσότερο που θα έπρεπε να γίνει. Στις πρόσφατες μετατάξεις από την πρώην νομαρχία δύο υπάλληλοι πήγαν στη Βιβλιοθήκη. Ο ένας λίγες ώρες αργότερα πήγε αλλού, χωρίς να αντικατασταθεί. Και η άλλη τέθηκε στη διάθεση της διεύθυνσης προσωπικού, για να πάει οπουδήποτε αλλού, εκτός της Βικελαίας. Για την τελευταία αυτή περίπτωση είναι η αναφορά περί του περιωνύμου αντιδημάρχου, που έδωσε μάχη και διαταγές να φύγει όπως ήλθε... Όπως είναι τα πράγματα, μετά από λίγο καιρό ο αριθμός των υπαλλήλων θα μειωθεί σε μονοψήφιο, λόγω συνταξιοδοτήσεων.

Από το τότε που πέθανε ο Νίκος Γιανναδάκης, τον Μάρτιο του 1999, η Βικελαία έμεινε χωρίς έφορο μέχρι και σήμερα. Το ρόλο αυτό παίζει η επιτροπή εποπτείας, που όταν θυμάται την ορίζει η δημοτική αρχή μετά το 2003. Εδώ και μήνες δεν υπάρχει επιτροπή, στην οποία ούτως ή άλλως δεν υπήρχε καν εκπρόσωπος της Βιβλιοθήκης (απίστευτο αλλά αληθινό!), ενώ πολλοί απ' όσους κατά καιρούς διορίζονταν δεν περνούσαν καν από τη Βικελαία ούτε στις συνεδριάσεις. Γιατί κάποιοι τοποθετούνταν στις επιτροπές μόνο επειδή ήταν φίλοι πολιτικών παραγόντων...

Σήμερα ούτε επιτροπή υπάρχει, αλλά ούτε πολιτικός προϊστάμενος (αντιδήμαρχος ή κάποιος υπεύθυνος δημοτικός σύμβουλος), με συνέπεια η Βικελαία να έχει αφεθεί κυριολεκτικά στην τύχη της ... Κι όμως, σε προηγούμενες δημοτικές περιόδους ο ίδιος ο δήμαρχος είχε την ευθύνη της Βικελαίας, για να δείξει τη σημασία του έργου και της αποστολής της.

Τα ψηφιακά αρχεία

Ένα μέρος των θησαυρών της Βικελαίας είναι σε ψηφιακή μορφή, εδώ και πολλά χρόνια. Κυρίως οι εφημερίδες. Το μέγα όμως μέρος, τα αρχεία των χειρόγραφων και πρωτότυπων εγγράφων και κυρίως τα βιβλία, παραμένουν χωρίς ψηφιοποίηση. Η Βικελαία συχνά αναζητά χρηματοδοτικές πηγές για να ψηφιοποιήσει τα αρχεία της. Οι προτάσεις, όμως, που γίνονται, παραμένουν στα αζήτητα των συρταριών των υπευθύνων, ή δεν στηρίζονται ακόμη κι αν κατατίθενται... Κι όμως, ακόμη και ιδιώτες στην Κρήτη εξασφάλισαν από την «Κοινωνία της πληροφορίας» πολλά εκατομμύρια ευρώ για τις δικές τους συλλογές. Όχι όμως και ο δήμος, του οποίου ασφαλώς οι δυνατότητες (και σε πολιτικό επίπεδο) είναι πολλαπλάσιες ενός ιδιώτη. Πρόσφατα η ΕΡΤ εξασφάλισε σχεδόν 10 εκατομμύρια ευρώ για το δικό της αρχείο, από το ΕΣΠΑ. Ο δήμος έκανε καμιά πρόταση; Μα εδώ δεν ενδιαφέρθηκε ποτέ να προβάλει από την ηλεκτρονική του σελίδα τη Βικελαία, τα ψηφιακά αρχεία και τις δραστηριότητές της. Δεν έκανε, δηλαδή, το στοιχειώδες και αυτονόητο...

Κι όμως το ΕΣΠΑ, που μένει αναπορρόφητο, είναι μια σημαντική χρηματοδοτική πηγή. Η Βικελαία έχει έτοιμες προτάσεις και αξιόπιστη θέση στην κρίση της Ε.Ε. από το παρελθόν, όταν συμμετείχε σε ανάλογα προγράμματα. Το μόνο που μένει είναι να δείξει το ενδιαφέρον του ο δήμος και να φροντίσει για τη χρηματοδότηση των μελετών ώστε να διασφαλιστεί η πλήρης ψηφιοποίηση των εκπληκτικών αρχείων και βιβλίων. Τα κοινοτικά όργανα ενισχύουν αυτές τις δράσεις. Ας αναλάβει ο δήμος τη δική του ευθύνη.

Οι εκδόσεις μένουν... κρυφές...

Μέσα σε αφάνταστα αντίξοες συνθήκες συνεχίζονται οι εκδόσεις, που αποτυπώνουν το μεράκι και την αγάπη των ελάχιστων ανθρώπων που απέμειναν να υπηρετούν το όραμα της Βικελαίας. Που διασφαλίζονται με απίστευτους κόπους, προσπάθειες, αγωνία, και συχνές, πολύ συχνές απογοητεύσεις για τη στάση των ιθυνόντων. Εκείνων που αναρωτιούνται τι ωφελεί η Βιβλιοθήκη, ποιος διαβάζει τις εκδόσεις της, αλλά πολύ εύκολα σε περίοδο κρίσης αποφασίζουν να χορηγήσουν με 130.000 ευρώ καρναβαλικές εκδηλώσεις (πολλά δεν είναι;). Και την ίδια ώρα ακυρώνουν, ως μη χρήσιμες, παιδικές εκδηλώσεις που στοχεύουν να φέρουν τη νέα γενιά κοντά στη Βικελαία, το βιβλίο, την ιστορία και τον πολιτισμό...

Σ' αυτό εχθρικό περιβάλλον, η Βικελαία προχώρησε στα τέλη του Οκτώβρη σε σημαντικές εκδόσεις. Μεταξύ αυτών δύο σπουδαίες: Επιλεγμένα κείμενα του Πρεβελάκη, μεταξύ αυτών και αδημοσίευτα, και η αλληλογραφία του Στυλιανού Αλεξίου με τον Ζήσιμο Λορεντζάτο. Οι μνημειώδεις αυτές εκδόσεις υμνήθηκαν με κείμενα επιφανών βιβλιοκριτικών και εκτενείς παρουσιάσεις στις μεγάλες εφημερίδες της χώρας. Στο Ηράκλειο είμαστε ακόμη σε αναμονή. Ο δήμος επί σχεδόν 4 μήνες κρατά... μυστικό το γεγονός! Ακόμη δεν αποφάσισε να παρουσιάσει τις εκδόσεις... Τυχαίο, σ' όλο αυτό περιβάλλον που περιγράφουμε; Δε νομίζω...Άλλες προτεραιότητες υπάρχουν. Κι ύστερα μαθαίνουμε ότι βούληση των δημοτικών αρχόντων μας είναι να τιμήσουν τον σοφό της Κρήτης Στυλιανό Αλεξίου. Εδώ δεν εκπληρώνουν τη στοιχειώδη απέναντί του υποχρέωση, αυτή της παρουσίασης του τόμου της αλληλογραφίας του με τον Λορεντζάτο, τρόπους να τον τιμήσουν αναζητούν; Φτάνει, τον «τίμησαν» αρκετά...

Την ίδια ώρα οι δημοτικοί παράγοντες, θεωρώντας ότι η λογική είναι να χρησιμοποιήσουμε ακόμη και τον τομέα των εκδόσεων για να εξυπηρετήσουμε φίλους και γνωστούς, αποφασίζουν και έχουν προχωρήσει- σε αμφίβολης σκοπιμότητας εκδόσεις. Με ποια προϋπόθεση αποφασίζουν; Το βιβλίο, και μάλιστα με την έγκυρη υπογραφή της Βικελαίας, μπορεί να είναι προϊόν δημοσίων σχέσεων;

Μια απλή υπηρεσία, στις έσχατες προτεραιότητες του δήμου

Παρά το γεγονός ότι η Βικελαία διαθέτει απίστευτους θησαυρούς για την ιστορία και τον πολιτισμό, όπως τους περιγράφουμε και σε άλλο κείμενο, δεν αποτελεί παρά μια από τις μικρές υπηρεσίες του! Κι αυτό φυσικά είναι ένα ακόμη στοιχείο που δείχνει τη διαχρονική, και σημερινή, υποτίμηση του δήμου στο έργο της. Η βιβλιοθήκη δεν αποτελεί καν διεύθυνση και για να προχωρήσει το οτιδήποτε θα πρέπει να εγκριθεί από τους αρμόδιους διευθυντές πολιτιστικών, προσωπικού, οικονομικών κ.α., αλλά και τους αντίστοιχους πολιτικούς υπευθύνους. Κι αν κανείς σκεφτεί ότι πριν μερικά χρόνια η Βικελαία διατάχθηκε να φύγει απ' τον προσωρινό της χώρο για να εγκατασταθεί εκεί άλλη υπηρεσία, ή ότι η επιλογή των υπηρεσιακών και πολιτικών παραγόντων είναι η στελέχωση άλλων γραφειοκρατικών υπηρεσιών, ακόμη και με υπαλλήλους της Βικελαίας, καταλαβαίνει κανείς ότι ακόμη και η υπηρεσιακή προτεραιότητα της Βιβλιοθήκης είναι προς το τέλος... Κι όμως όλες οι πόλεις, μικρές ή μεγάλες, που έχουν βιβλιοθήκες ελάχιστης σημασίας μπροστά σ' αυτό που εκπροσωπεί η Βικελαία, ακόμη και στη σημερινή εποχή, έχουν χωριστούς οργανισμούς ή πολιτιστικά ιδρύματα για να καλύπτουν τις δραστηριότητές τους. Για παράδειγμα, οι πρώην δήμοι Αρκαλοχωρίου και Καστελλίου είχαν συστήσει χωριστά νομικά πρόσωπα για τις δύο, κατά πολύ μικρότερες, βιβλιοθήκες τους. Είχαν όμως τη διάθεση να τις στηρίξουν, γιατί γνώριζαν το σημαντικό ρόλο ακόμη και μιας μικρής βιβλιοθήκης.

Κι εδώ ο Δήμος Ηρακλείου έχει την αρνητική πρωτιά...

Μέρος των 250.000 και πλέον εφημερίδων και των τουλάχιστο 170.000 παλαιών βιβλίων στα υπόγεια της Αντιστάσεως